

Rabbi Lord Jonathan Sacks (z.l.): De eerste populist

<https://www.nik.nl/2022/06/parsja-bemidbar-5782-2/> (weg) 29 juni 2022

Het verhaal van Korach kan ons veel leren over een van de meest verontrustende verschijnselen van onze tijd: de opkomst van het populisme in de hedendaagse politiek. Korach was een populist, een van de eersten in de vastgelegde geschiedenis – en populisme is opnieuw opgedoken in het Westen, net als in de jaren dertig, waar het een groot gevaar vormt voor de toekomst van de vrijheid.

Populisme is de politiek van woede.

[1] Het treedt op wanneer er wijdverbreide onvrede is met politieke leiders, wanneer mensen het gevoel hebben dat hoofden van instellingen voor hun eigen belang werken in plaats van dat van het grote publiek, wanneer er een wijdverbreid verlies van vertrouwen is en een ineenstorting van het gevoel voor het algemeen belang.

Mensen krijgen het gevoel dat de verdeling van beloningen oneerlijk is: enkelen winnen onevenredig en de massa blijft statisch of verliest. Er is ook het gevoel dat het land dat ze ooit kenden van hen is afgenomen, hetzij vanwege de ondermijning van traditionele waarden of vanwege grootschalige immigratie.

Ontevredenheid neemt de vorm aan van de afwijzing van de huidige politieke en culturele elites. Populistische politici beweren dat zij, en zij alleen, de ware stem van het volk zijn. De anderen, de bestaande leiders, verdelen de beloningen onder elkaar, onverschillig voor het lijden van de massa. Populisten wekken wrevel op tegen de gevestigde orde. Ze zijn opzettelijk verdeeldheid zaaiend en confronterend. Ze beloven een sterk leiderschap dat de mensen zal teruggeven wat hun is afgenomen.

In 2017 lag de steun voor populistische partijen in heel Europa rond de 35 procent, het hoogste niveau sinds eind jaren dertig. Extreem-rechtse partijen verkregen de macht in Polen en Hongarije en maakten een sterke indruk in Oostenrijk, Frankrijk en Nederland. In Zuid-Europa, in landen als Spanje en Griekenland, is populisme vaak van links. Welke vorm het ook aanneemt, wanneer populisme in opkomst is, ligt tirannie om de hoek.

[2] Mensenrechten worden geschrapt. Het publiek verleent de sterke leider uitzonderlijke bevoegdheden: zo was het in de jaren dertig met Franco, Hitler en Mussolini. Mensen zijn bereid om hun vrijheid op te offeren voor het beloofde utopia en om groot kwaad te tolereren tegen welke zondebok dan ook, waarvan de leider verkiest om die de schuld te geven van de problemen van de natie.

De opstand van Korach was een populistische beweging, en Korach zelf een kenmerkende populistische leider. Luister goed naar wat hij zei over Mosjé en Aharon: *“Jullie zijn te ver gegaan! De hele gemeenschap is heilig, elk van hen, en de Eeuwige is onder hen. Waarom verheffen jullie je dan boven de gemeente van de Eeuwige?”* (Bemidbar – Numeri 16:3).

Dit zijn klassieke populistische beweringen. Ten eerste impliceert Korach dat het establishment (Mosjé en Aharon) corrupt is. Mosjé heeft zich schuldig gemaakt aan vriendjespolitiek door zijn eigen broer tot Hogepriester te benoemen. Hij heeft de leiderschapsrollen binnen zijn directe familie gehouden in plaats van ze op grotere schaal te delen. Ten tweede presenteert Korach zichzelf als de kampioen van het volk. De hele gemeenschap, zegt hij, is heilig. Er is niets speciaals aan jullie, Mosjé en Aharon. We hebben allemaal G-ds wonderen gezien en Zijn stem gehoord. We hebben allemaal meegewerkt aan de bouw van Zijn heiligdom. Korach doet zich voor als de *democraat* zodat hij de *autocraat* kan worden.

Vervolgens zetten hij en zijn mederebellen een indrukwekkende campagne van *nepnieuws* op – anticiperend op gebeurtenissen uit onze eigen tijd. We kunnen dit indirect afleiden. Wanneer Mosjé tegen G-d zegt: *“Ik heb nog geen ezel van hen weggenomen, noch heb ik één van hen onrecht aangedaan”* (Bemidbar – Num. 16:15), dan is het duidelijk dat hij daarvan is beschuldigd: het uitbuiten van zijn ambt voor persoonlijk gewin. Als hij zegt: *“Hierdoor zullen jullie weten dat de Eeuwige mij heeft gestuurd om al deze*

dingen te doen en dat het niet mijn eigen idee was" (Bemidbar – Num. 16:28), dan is het even duidelijk dat hij ervan werd beschuldigd zijn eigen beslissingen als de wil en het woord van G-d voor te stellen.

Het meest beschamend is de *bewering die bezijden de waarheid is* van Dathan en Awieram: *"Is het soms te weinig dat je ons uit een land dat overvloedig van melk en honing hebt weggevoerd om ons in de woestijn te laten sterven? En nu wil je je ook nog als heerser over ons opwerpen!"* (Bemidbar – Num. 16:13). Dit is de meest harteloze toespraak in de Torah. Het combineert valse nostalgie naar Egypte (een *"land dat overvloedig van melk en honing"*!), waarbij Mosjé beschuldigd wordt voor het verslag van de spionnen en hem verweten wordt aan het leiderschap vast te houden voor zijn eigen persoonlijke prestige – alle drie schandalige leugens.

Ramban had ongetwijfeld gelijk [3] wanneer hij zegt dat een dergelijke uitdaging voor het leiderschap van Mosjé op geen eerder moment mogelijk zou zijn geweest. Alleen in de nasleep van de episode van de spionnen, toen de mensen zich realiseerden dat ze het Beloofde Land tijdens hun leven niet zouden zien, kon de ontevredenheid van Korach en zijn diverse volgelingen worden opgewekt. Ze hadden het gevoel dat ze niets te verliezen hadden. Populisme is de politiek van teleurstelling, wrok en angst.

Voor één keer in zijn leven handelde Mosjé autocratisch en stelde G-d als het ware op de proef:

"Hierdoor zullen jullie weten dat de Eeuwige mij heeft gezonden om dit alles te doen en dat het niet van mij uitgaat. Als deze mensen een natuurlijke dood zullen sterven, of als het lot van ieder mens hun deel zal zijn, dan is het niet de Eeuwige die mij gestuurd heeft. Maar als de Eeuwige een nieuwe scheppingsdaad verricht doordat de aarde zijn muil openspert en hen met alles wat hun toebehoort opslokt, zodat ze levend in het dodenrijk wegzinken, weet dan dat deze lieden de Eeuwige gehoond hebben." (Bemidbar – Num. 16:28-30).

Deze dramatische poging om het conflict te beslechten door het gebruik van geweld (in dit geval een wonder) mislukte volledig. De grond ging inderdaad open en verzwoeg Korach en zijn mede-rebellen, maar de mensen waren, ondanks hun ontzetting, niet onder de indruk. *"De volgende dag echter kwam de hele gemeente van de Kinderen van Jisraeel in opstand tegen Mosjé en tegen Aharon en zeiden: 'Jullie hebben het volk van de Eeuwige de dood ingedreven'"* (Bemidbar – Num. 17:6). Joden hebben altijd weerstand geboden tegen autocratische leiders.

Wat nog opvallender is, is de manier waarop de wijzen het conflict hebben geschetst. In plaats van het te zien als een zwart-wit contrast tussen rebellie en gehoorzaamheid, drongen ze aan op de geldigheid van argumentatie in het publieke domein. Ze zeiden dat wat er mis was met Korach en zijn gezellen niet was dat ze ruzie maakten met Mosjé en Aharon, maar dat ze dat deden "niet ter wille van de Hemel." De scholen van Hillel en Sjammai argumenteerden echter omwille van de Hemel, en dus had hun argumentatie blijvende waarde.[4]

Het jodendom, zoals ik dit jaar betoogde in *Covenant and Conversation Sjmot*, is uniek in het feit dat vrijwel al zijn canonieke teksten bloemlezingen van argumenten zijn.

Waar het in het jodendom om gaat, is waarom de discussie werd gevoerd en hoe die werd gevoerd. Een discussie die niet ter wille van de Hemel wordt gevoerd, is een discussie ter wille van de overwinning. Een discussie ter wille van de Hemel wordt gevoerd ter wille van de waarheid. Als het doel de overwinning is, zoals in het geval van Korach, worden beide partijen aangetast. Korach stierf en de autoriteit van Mosjé werd bezoedeld. Maar als het doel de waarheid is, winnen beide partijen. Verslagen worden door de waarheid is de enige nederlaag die tevens een overwinning is. Zoals R. Sjimon ha-Amsoni zei: "Net zoals ik een beloning ontvang voor de uiteenzetting, zo zal ik een beloning ontvangen voor de herroeping." [5]

In zijn uitstekende korte boek, *Wat is populisme?*, stelt Jan-Werner Muller dat de beste indicator van populistische politiek de delegitimering van andere stemmen is. Populisten beweren dat “zij en zij alleen het volk vertegenwoordigen.” Iedereen die het niet met hen eens is, is “in wezen onwettig.” Als ze eenmaal aan de macht zijn, leggen ze afwijkende meningen het zwijgen op. Dat is de reden waarom het tot zwijgen brengen van impopulaire opvattingen op universiteitscampussen tegenwoordig, in de vorm van “veilige ruimte”, “trigger warnings” [waarschuwingen die leiden tot inperking van de vrije meningsuiting, vert.] en “micro-aggressions,” [minachting van minderheidsgroeperingen, vert.] zo gevaarlijk is. Als de academische vrijheid sterft, volgt de dood van andere vrijheden. Vandaar de kracht van de verdediging van het jodendom tegen het populisme in de vorm van zijn nadruk op de legitimiteit van “discussie ter wille van de Hemel.” Het jodendom legt een afwijkende mening niet het zwijgen op: integendeel, het verheerlijkt het. Dit werd in het bijbelse tijdperk geïnstitutionaliseerd in de vorm van de profeten die de waarheid spraken tot de machthebbers. In het rabbijnse tijdperk leefde het in de argumentatiecultuur die op elke pagina van de Misjna, Gemara en hun commentaren te zien was. In de hedendaagse Staat Israël maakt argumentatie deel uit van de structuur van zijn democratische vrijheid, in het sterkst mogelijke contrast met een groot deel van de rest van het Midden-Oosten.

Vandaar het levens-veranderende idee: als je probeert te leren, te groeien, de waarheid na te jagen en vrijheid te vinden, zoek dan naar plaatsen die discussie verwelkomen en afwijkende meningen respecteren. Blijf ver van mensen, plaatsen en politieke partijen die dat niet doen. Hoewel ze beweren vrienden van het volk te zijn, zijn ze in feite de vijanden van de vrijheid.

[1] De beste recente behandeling is het boekje van Jan-Werner Muller, *What is Populism?*, Penguin, 2017. Zie ook het belangrijke artikel *Populism: The Phenomenon*, Bridgewater associates, 22 maart 2017.

[2] Zie Timothy Snyder, *On Tyranny: 20 Lessons from the 20th Century*, Bodley Head, 2017.

[3] Ramban, *Commentary* op Num. 16:1.

[4] Misjneh Awot 5:20.

[5] Pesachim 22b.